

rektorium z 1972 r. (nr 39, cz. 2) upomniałbym się o ustawę o kolegiach państwowych za czasów Piotra I z 1720 r. (*Chrestomatija po Istorii SSSR*, t. II, s. 77/8, Moskwa 1949). W części 2 Wydawcy zamieścili rozdział poświęcony problematyce stosunku państwa do kościoła. Rozdziału takiego brak w części 3, mimo, iż warto by tam dla całości obrazu ukazać rozwiązania tej kwestii w państwie burżuazyjnym (system koordynacji oraz rozdziału państwa od związków wyznaniowych). Z problematyki społeczno-prawnej Wydawcy uwzględnili w części 3 ukaz o zniesieniu zależności pańszczyźnianej chłopów w Rosji, pomijając kwestię włościańską w Austrii i Prusach. Brakuje również w części 2 fragmentów tekstów dotyczących reform chłopskich w Austrii i Prusach w drugiej połowie XVIII w. Także więc i rozważenie miejsca problematyki społeczno-prawnej w przyszłym *Wyborze* pozwalam sobie zasygnalizować naszym Wydawcom.

W konkluzji stwierdzić należy, mimo tych czy innych wątpliwości i zastrzeżeń, że trwałą zasługą B. Lesińskiego i J. Walachowicza jest oddanie do rąk studentów oraz prowadzących zajęcia z przedmiotów historyczno-prawnych bardzo wartościowej pomocy naukowej. Drugim powodem wyrażenia Wydawcom recenzowanego *Wyboru* należnych im słów uznania jest — jak sądzić można — ich wystąpienie z propozycją dyskusji nad dalszym ulepszaniem dydaktyki w zakresie reprezentowanej przez nich dyscypliny. Dyskusja taka byłaby ze wszelkich miar pożyteczna, zwłaszcza teraz, w okresie zmian programowych oraz aktualnego dla całej społeczności akademickiej w naszym kraju poszukiwania nowych form pracy z młodzieżą i dla młodzieży.

WOJCIECH M. BARTEL (Kraków)

Etudes Historiques Hongroises 1975, publiées à l'occasion du XIVE — Congrès International des Sciences Historiques par la Commission Nationale des Historiens Hongrois, vol. I, Akadémii Kiadó Budapest 1975, s. 663.

Już po raz piąty historycy węgierscy ofiarowują międzynarodowym zjazdom historyków zbiory swoich prac poświęconych zarówno własnej, jak i obcej przeszłości, a publikowanych w tzw. językach kongresowych. Spośród 24 rozpraw zamieszczonych w tomie, następujące zdają się mieć szczególne znaczenie dla historyków prawa: I. Hahna nt. genezy warstwy rzymskich plebejuszy (po ros. s. 191 i n.); Gy. Györffyego charakterystyka formy państwa wczesnowęgierskiego, jako tworu politycznego wyrosłego w społeczeństwie półkoczowniczym (po ang. s. 221 i n.); J. Szűcsa o źródłach inspiracji teoretyczno-politycznej kroniki Szymona z Kezai z lat 1281 - 1285, pierwszego pomnika świadomości stanowej szlachty węgierskiej, czerpiącego nawet z dzieła Beaumanoire'a (po ang. s. 239 n.); G. Székely, rozważania nad rozwojem tzw. wtórnego poddaństwa w Europie środkowo-wschodniej (po franc. s. 309 n.); L. Makkaia, rozważania nad rolą ideologii kalwińskiej w procesie walki przeciwko anarchizowaniu ustroju „szlacheckiej demokracji” na Węgrzech i w Polsce (po franc. s. 329 n.); K. Bendy próba ukazania roli opozycji stanów przeciwko absolutystycznym tendencjom dworu austriackiego w XVI w. (po franc. s. 381 n.); Gy. Szabad, omówienie poglądów L. Kossutha na system polityczny USA. Każdy z tekstów publikowanych w tzw. językach zachodnich zaopatrzone w streszczenie rosyjskie, zaś prace drukowane w tym ostatnim języku — angielskie.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)

M. N. Tihomirov, *Drevnjaja Rus'*, Izd. Nauka, Moskva 1975, s. 429. AN SSSR — Otdelenie Istorii.

Jest to już drugi, tematyczny tom wyboru pism wybitnego radzieckiego mediewisty, zmarłego w 1965 r. Pierwszy, poświęcony państwu rosyjskiemu XV - XVII w. ukazał się był w 1973 r. W niniejszej publikacji, wśród zamieszczonych w niej 16 pozycji, szczególne zainteresowanie czytelników CPH wzbudza poza przedrukiem książki o powstaniach chłopskich i miejskich na Rusi, cztery pozycje traktujące o: warunkowych nadaniach ziemi na Rusi XII w. (przedr. studium z *Księgi pamiątkowej* B. D. Grekova), dokumentach prywatnych dawnej Rusi (przedr. z „Istoričeskich Zapisek”, t. 17, 1945 r.) oraz recenzji z dwu ważnych książek — S. V. Juškova o feudalizmie na Rusi i B. D. Grekova, Ruś Kijowska (przedr. z „Istoričeskich Zapisek”, no. 7 z 1940, oraz *Bolševik*, nr 10/45, dotyczy wydania 4). Podobnie jak w poprzednim zbiorze, wstęp wydawcy charakteryzuje dorobek autora w określonej chronologicznie dziedzinie badań, zaś pomieszczone na końcu komentarze (s. 411 n.) sytuują poszczególne pozycje na tle ewolucji radzieckiej historiografii.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)

Drevnerusskije knjażestva X - XIII v.v., Izd. Nauka, Moskva 1975, s. 303. AN SSSR — Institut Istorii SSSR.

Wydana przed ćwierćwieczem (1951 r.) praca A. N. Nasonova *Russkaja zemlja* poświęcona formowaniu się terytorium państwa kijowskiego, była wówczas dużym wydarzeniem. Osłabiało jej fundamentalne znaczenie wplecenie w tok wywodów problematyki etnicznej, ujmowanej w stylu epoki. Autorzy siedmiu szkiców zamieszczonych w prezentowanym tomie, a poświęconych ziemiom — kijowskiej, czernihowskiej, perejesławskiej, nowogrodzkiej, połockiej i smoleńskiej oraz stepom połowieckim, bogatsi o najnowsze wyniki badań archeologicznych, toponomastycznych, a także tekstologicznych, podjęli od nowa trudne zadanie odtworzenia ram przestrzennych oraz konfiguracji ruskich udzielnych księstw, inclusive z odtworzeniem sieci osadniczej i drożnej. Gorzej niż w przypadku Nasonova wypadła oprawa kartograficzna opracowania. Wtopione w szpalty poszczególnych stron (wyjątek dla wklejki po s. 80 poświęconej ziemi czernihowskiej), zbyt małe i nasycone wieloma elementami mapki są słabo czytelne. Niezrozumiałe wydaje się pominięcie stosownego kartogramu dla ziemi nowogrodzkiej. Wydawcy zapowiadają opublikowanie odrębnego tomu traktującego o Ziemiach: rostowo-suzdalskiej, muromo-rjazanskiej i halicko-wołyńskiej.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)

Z. J. Kopysskij, *Social'no političeskoje rozvitije gorodov Belorussi v XVI i pervoj połovine XVII v.*, Izd. Nauka i Technika, Minsk 1975, s. 191. AN BSSR — Institut Istorii.

Przedstawiwszy w oddzielnej monografii gospodarczy rozwój miast Białorusi tej samej doby (1966 r.), w prezentowanym tomie autor podejmuje analizę problemów prawno-ustrojowych (pozycja prawna miast i mieszczaństwa, władze miejskie przed i po lokacjach na prawie magdeburskim, znaczenie korporacji typu

cechy i bractwa) oraz walk społeczno-politycznych toczonych przez mieszczaństwo. Praca, poza szeroko wykorzystaną różnojęzyczną literaturą tak dawniejszą jak i nowszą, oparta została na źródłach drukowanych oraz archiwaliach radzieckich. Stanowi ona bardziej zsyntetyzowanie dotychczasowego dorobku niż poszerza znajomość zagadnienia.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)

A. P. Grickevič, *Častovladel'českije goroda Belorussii v XVI-XVIII v.v.*, Izd. Nauka i Technika, Minsk 1975, s. 248. AN BSSR — Institut Istorii.

Miasta prywatne, należące przede wszystkim do magnaterii litewsko-ruskiej stanowiły ponad 40% ogółu miast regionu. Autor na podstawie starannej kwerendy w źródłach, zarówno drukowanych, jak i archiwaliach ZSRR oraz Polski, a także znajomości stosowanej literatury, przedstawia kolejno sytuację gospodarczo-prawną tych ośrodków (s. 29 nn), rozwój i organizację rzemiosł i handlu (s. 59 nn), szeroko rozwodzi się nad ustrojem miast, oddzielnie analizując okresy przed i po przeprowadzeniu lokacji na prawie magdeburskim (s. 143 nn), wreszcie poświęca oddzielny rozdział miastom-fortecom (np. Słuck, Nieśwież) i ich roli jako punktów oporu tzw. państw magnackich (s. 202 nn). Waleń wywodów podnoszą zestawienia tabelaryczne oraz szkicowa mapa badanych ośrodków.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)